

Barbara Iwaniuk, Tomasz Figarski, Maciej Szczygielski

WYBRANE PROBLEMY SPORZĄDZANIA PLANÓW URZĄDZENIA LASU NA OBSZARACH NATURA 2000

SELECTED PROBLEMS FOR PREPARING FOREST MANAGEMENT PLANS IN NATURA 2000 SITES

ABSTRAKT: Praca omawia wybrane problemy dotyczące ujmowania w planach urządzenia lasu zagadnień związanych z ochroną przyrody w ramach obszarów Natura 2000. Są to zarówno problemy natury formalnej, jak i merytorycznej. Większość z nich dotyczy realnych sytuacji, jakie napotykają osoby sporządzające plany urządzenia lasu przenosząc do nich zapisy planów zadań ochronnych obszarów Natura 2000. Istotnym czynnikiem, często nie pozwalającym właściwie rozwiązać problemów spójności obu dokumentów, jest czas i problemy proceduralne z tym związane.

SŁOWA KLUCZOWE: leśnictwo, Natura 2000, plan urządzenia lasu, plan zadań ochronnych

ABSTRACT: The paper discusses selected problems related to including issues concerning nature protection within Natura 2000 areas in the forest management plans. These are both formal and substantive problems. Most of them relate to real situations faced by those who prepare forest management plans by implementation of conservation measures plans for Natura 2000. An important factor, preventing proper resolution of the problems of consistency of both documents, is time and procedural problems.

KEYWORDS: forestry, Natura 2000, forest management plan, conservation measures plan

Wstęp

W związku z funkcjonowaniem sieci Natura 2000, sporządzanie różnych planów dotyczących zarządzania czy zagospodarowania środowiska przyrodniczego napotyka coraz więcej problemów i ograniczeń czasowych. Nie inaczej jest w pracach nad planami urządzenia lasu. Jeszcze niedawno proces sporządzania planu dla nadleśnictwa trwał 2-3 lata, a czasem i dłużej. Aktualnie większość prac należy wykonać w ciągu 1,5 roku, maksymalnie 2 lat. Przez ten czas trzeba szczegółowo spenetrować i opisać kilkanaście — kilkadziesiąt tysięcy hektarów lasu, dokonać pomiarów na co najmniej tysiącu powierzchniach kołowych, wykonać setki map i opracować kilkanaście tysięcy stron różnych dokumentów

(IUL 2011). Wszystko to wymaga skupienia, uwagi i zapewnienia zgodności z wieloma wiążącymi dokumentami. Obecnie jednym z najważniejszych zagadnień, silnie wpływających na kształt planu urządzenia lasu, jest problematyka ochrony przyrody. Projektując działania gospodarcze w lasach w szczególności sposób należy uwzględniać potrzebę ochrony siedlisk przyrodniczych i gatunków. Dotyczy to zwłaszcza tych siedlisk i gatunków, których ochrona wynika z przepisów prawa wspólnotowego — dyrektyw ptasiej (Dyrektywa 2009) i siedliskowej (Dyrektywa 1992).

Problematyka z pogranicza zarządzania lasami oraz ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 była już poruszana w wielu publikacjach (np. Lesiński et al. 2009, Rutkowski

2009, Rutkowski et al. 2011, Wilk et al. 2014, Pawlaczyk et al. 2016).

Choć przepisy i wytyczne (Herbich 2004, Mróz 2010, 2012a, b, 2015) wydają się jednoznaczne i klarowne, w praktyce na styku planowania urządzeniowego i ochrony przyrody pojawia się wiele niejasności, zarówno merytorycznych, jak i technicznych czy formalnych. Trudności może nastręczać już podstawowa kwestia, czyli przeniesienie ustaleń związanych z ochroną siedlisk przyrodniczych i gatunków w ramach obszarów Natura 2000 do planów urządzenia lasu (PUL). W szczególności dotyczy to podstawowych dokumentów regulujących ochronę obszarów Natura 2000, jakimi są plany zadań ochronnych (PZO). Celem artykułu jest zasygnalizowanie problemów dostrzeżonych w codziennej pracy przy sporządzaniu planów urządzenia lasu oraz przedstawienie możliwych sposobów ich rozwiązania, co powinno stanowić przyczynek do szerszej dyskusji i upowszechnienia dobrych praktyk.

Plan urządzenia lasu a plan zadań ochronnych obszarów Natura 2000 - aspekty formalne

Plan urządzenia lasu to podstawowy dokument gospodarki leśnej opracowywany dla nadleśnictwa, zawierający opis i ocenę stanu lasu oraz cele, zadania i sposoby prowadzenia gospodarki leśnej. Prawne umocowanie dla PUL stanowią przepisy Rozdziału 4 ustawy z 28 września 1991 r. o lasach (Ustawa 1991) oraz rozporządzenia wykonawczego (Rozporządzenie 2012) i szczegółowej Instrukcji urządzania lasu (IUL 2011), będącej aktem wewnętrznym Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe (LP). Plan urządzenia lasu sporządzany jest na okres 10 lat i poddawany strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko w myśl przepisów ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (Ustawa 2008). Sporządza go dyrektor regionalny Lasów Państwowych (w praktyce

zleca wyspecjalizowanym jednostkom w drodze przetargu), a zatwierdza decyzją minister właściwy do spraw środowiska. Decyzją zatwierdzająca plan urządzenia lasu obejmuje zadania gospodarcze, m.in.:

- etat cięć użytkowania rębnego (wyrażany w m³ netto), który jest wielkością maksymalnie możliwą do pozyskania w okresie obowiązywania PUL,
- powierzchniowy etat użytkowania przedrębego (wyrażany w hektarach), który jest minimalną powierzchnią zabiegów przedrębnych, koniecznych do wykonania w okresie obowiązywania PUL oraz orientacyjną miąższość użytkowania przedrębego,
- obligatoryjny do realizacji rozmiar odnowień i zalesień oraz pielęgnowania istniejących upraw i młodników.

Ujęte w opisach taksacyjnych wskazówki gospodarcze są natomiast propozycją wykonania zadań gospodarczych wyszczególnionych w decyzji ministra środowiska.

Plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 sporządzany jest na podstawie przepisów ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Ustawa 2004) i rozporządzenia wykonawczego (Rozporządzenie 2010). Regionalny dyrektor ochrony środowiska ustanawia PZO w formie zarządzenia na okres 10 lat kierując się koniecznością utrzymania i przywracania do właściwego stanu ochrony siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, dla ochrony których wyznaczono obszar Natura 2000. Plan zadań ochronnych jest aktem prawa miejscowego, a więc aktem normatywnym będącym źródłem powszechnie obowiązującego prawa. Oznacza to, że zapisy PZO powinny być uwzględnione w innych dokumentach, w tym także w PUL. Ponadto zgodnie z art. 32 ust. 4 ustawy o ochronie przyrody: „na terenie zarządzanym przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe, na którym znajduje się obszar Natura 2000, zadania w zakresie ochrony przyrody wykonuje samodzielnie miejscowy nadleśniczy, zgodnie z ustaleniami planu urządzenia lasu”. Oznacza to w praktyce, że pomimo funkcjonowania PZO dla obszaru Natura 2000, zadania w nim usta-

lone dla gruntów będących w zarządzie LP muszą być wpisane do PUL, ponieważ tylko na podstawie PUL nadleśniczy będzie mógł je zrealizować. Ustawa o ochronie przyrody przewiduje także inną możliwość - PUL zastępuje plan zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000, jeśli zawiera zakres PZO (art. 28 ust. 11 pkt 3a).

Wybrane problemy praktyczne

Okres obowiązywania PZO i PUL

Zarówno PUL, jak i PZO sporządzane są na okres 10 lat. Idealną sytuacją dla urzędowania lasu w zakresie ochrony przyrody i gospodarki leśnej jest taka, gdy oba dokumenty powstają równocześnie, a więc obejmują te same ramy czasowe. Z mniej komfortową sytuacją mamy do czynienia, gdy PZO powstaje w trakcie obowiązywania PUL. Plan zadań ochronnych, jako akt prawa miejscowego, zobowiązuje wszystkich do jego realizacji. Jednak, jak wyżej wspomniano, art. 32 ust. 4 ustawy o ochronie przyrody jasno wskazuje, że zadania z zakresu ochrony przyrody na terenie obszaru Natura 2000 (a więc również zadania wyszczególnione w PZO) nadleśniczy wykonuje zgodnie z planem urzędowania lasu. Przepis zakłada więc, że zapisy PZO są wdrożone do PUL. Oznacza to, że w nadleśnictwach, w których dla obszarów Natura 2000 sporządzono PZO w trakcie obowiązywania PUL, zgodnie z prawem należy sporządzić aneks do PUL. Taką możliwość przewiduje ustawa o lasach, z zastrzeżeniem dotyczącym zwiększenia rozmiaru użytkowania rębnego, które może nastąpić tylko w związku ze szkodą lub klęską żywiołową. W innych przypadkach (a więc również w związku ze sporządzeniem PZO) zmiana PUL w formie aneksu jest dopuszczalna. Wydaje się jednak, że Ustawodawca nie uwzględnił tu złożoności i czasochłonności sporządzania omawianych dokumentów i trybu wprowadzania zmian w ich treści.

Częste są również sytuacje odwrotne - gdy nowo tworzony PUL obejmuje czasowo tylko kilka ostatnich lat obowiązyującego PZO, a

więc PZO expiruje w trakcie obowiązywania dokumentu urzędniowego. Sytuacja ta nie jest uregulowana prawnie, dlatego rodzi się w związku z nią wiele pytań. Czy w takim przypadku powinniśmy założyć automatyczne przedłużenie okresu obowiązywania zapisów PZO (wdrożonych do PUL) na czas obowiązywania PUL? A jeśli tak, to na jakiej podstawie? Czy raczej, po wygaśnięciu PZO, w stosunku do przedmiotów ochrony stosować na tym obszarze podstawowe wymagania i zasady dotyczące zachowania właściwego stanu ochrony przedmiotów ochrony danego obszaru Natura 2000, zgodnie z zasadami wpisującymi się w trend dobrych praktyk leśnych? Pisząc wprost — czy zaplanowanie trzebieży tam, gdzie PZO tego zabrania, ale zastrzeżenie, że będzie ona wykonana dopiero po expiracji PZO jest zgodne z prawem czy też nie? Kwestie te pozostają nierozstrzygnięte.

Interpretacja siedlisk przyrodniczych

Próbując połączyć PZO i PUL w spójny dokument często natrafic można na problem różnej interpretacji przedmiotów ochrony.

Przykładem może być siedlisko przyrodnicze 9170 - Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*). Grądy w zachodniej części Polski wyglądają inaczej niż w części wschodniej. Dodatkowo, każdy wykonawca planu może różnie zinterpretować dany fragment lasu i uznać go, lub też nie, za siedlisko przyrodnicze. W teorii zagadnienie jest proste: siedlisko przyrodnicze 9170 albo jest, albo go nie ma. Stosowne publikacje, jak np.: Interpretation manual of European Union habitats EUR28 (2013), Poradnik ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 (Herbich 2004), podręczniki metodyczne (Mróz 2010, 2012a, b, 2015) powinny wyczerpująco i jednoznacznie odpowiadać na to pytanie. Jeżeli przyjmujemy, że identyfikatorem siedlisk przyrodniczych są jednostki fitosocjologiczne, to zagadnienie wydaje się jeszcze mniej problematyczne, gdyż literatura fitosocjologiczna na ten temat jest bardzo obszerna (np.: Matuszkiewicz 2007, 2008, Matuszkie-

Fot. 1. Typowa i właściwa postać grądu niestwarzająca problemów interpretacyjnych (fot. M. Szczygielski).

Photo 1. Typical and proper form of oak-hornbeam forest not creating interpretation problem (photo by M. Szczygielski).

Fot. 2. Postać grądu z dominacją w drzewostanie sosny zwyczajnej *Pinus sylvestris* i zubożonym runem (fot. M. Szczygielski).

Photo 2. The form of oak-hornbeam forest with dominance in the stand of Scots pine *Pinus sylvestris* and depleted undergrowth (photo by M. Szczygielski).

Fot. 3. Jeszcze grąd czy już zbiorowisko zastępcze? (fot. M. Szczygielski).
Photo 3. Still oak-hornbeam forest or secondary habitat? (photo by M. Szczygielski).

wicz et al. 2013). W praktyce jednak pojawia się szereg trudności.

Problem zobrazowano na fotografiach 1-3. O ile siedlisko przedstawione na fotografii 1 jest bez wątplenia grądem 9170 i zostanie tak sklasyfikowane bez względu na stosowane podejście, o tyle zbiorowiska pokazane na fotografiach 2 i 3 już takiej pewności nie dają. W zależności od podejścia fitosocjologicznego (wynikającego z przywiązania do określonej szkoły fitosocjologicznej) zbiorowiska tam przedstawione mogą być uznane bądź za postaci siedliska 9170 (mniej lub bardziej zniekształcone), bądź też za leśne zbiorowiska zastępcze, które siedliskiem przyrodniczym już nie są. Gdyby tego rodzaju wątpliwości dotyczyły pojedynczych płatów, to problem byłby mało istotny. O jego skali świadczą jednak liczby, na przykładzie jednego z obiektów poddanych inwentaryzacji. Gdyby za siedlisko przyrodnicze 9170 uznać tylko takie płaty roślinności jak na fotografii 1, to ich powierzchnia wynosiłaby 48 ha. Przy podejściu bardziej liberalnym i zakwalifikowaniu jako

siedlisko przyrodnicze 9170 płatów takich jak na fotografii 2 - powierzchnia siedliska wzrosłaby do 2 200 ha. Dodając do powierzchni siedlisk grądowych płaty roślinności z fotografii 3 - powierzchnia siedliska przyrodniczego 9170 wyniosłaby już 3 850 ha. Widać więc wyraźnie, że w zależności od podejścia do samej interpretacji siedliska, skala znaczenia zapisów ewentualnego PZO (ograniczających lub modyfikujących działania gospodarcze) może być istotnie różna. W pierwszym przypadku ograniczenie wynikające z PZO miałyby niewielki skutek dla samego PUL, w kolejnych - już znacznie większy.

Jednocześnie należy mieć na uwadze, że jeśli dany płat nie zostanie sklasyfikowany jako siedlisko przyrodnicze, w tym przypadku grąd 9170, to nie będą dla niego zaplanowane żadne zabiegi mające na celu odtworzenie zbiorowiska grądowego, które potencjalnie mogłoby (i powinno) na tym fragmencie terenu występować. Jeśli celem działań ochronnych w obszarze Natura 2000 jest odtwarzanie zniekształconych siedlisk

grądowych, to takie postaci siedlisk potencjalnie grądowych, ale określanych jako zbiorowiska zastępcze, mimo iż aktualnie nie są uznane za siedlisko przyrodnicze, powinny podlegać zabiegom renaturalizującym.

Problemem interpretacji siedlisk przyrodniczych może być także odmienna diagnoza siedliska przyrodniczego w PZO i w wyniku prac prowadzonych na potrzeby planu urządzenia lasu. Prace takie zazwyczaj prowadzi się przy sporządzaniu każdego PUL, bądź jako odrębne opracowanie fitosocjologiczne, bądź też jako weryfikację siedlisk przyrodniczych uprzednio zinwentaryzowanych. Możliwe są następujące kombinacje:

1. Według PZO jest siedlisko X, według PUL — również siedlisko X.

Sytuacja ta jest najbardziej oczekiwana oraz najprostszą w interpretacji i ujęciu w PUL. Jeżeli stwierdzone w terenie siedlisko przyrodnicze odpowiada temu co ustala PZO, należy przyjąć do projektu PUL działania ochronne wyszczególnione w PZO.

2. Według PZO jest siedlisko X, a według PUL — siedlisko Y (przy czym nie bez znaczenia jest fakt, czy siedliska X i Y stanowią przedmioty ochrony w danym obszarze Natura 2000 czy też nie).

Sytuacja bardzo trudna. Jeżeli podczas prac nad PUL zebrane informacje zaprzeczają występowaniu w terenie siedliska wykazanego w zatwierdzonym PZO, to czy nadal działania ochronne zapisane dla tego siedliska należy ujmować w PUL? Jeżeli sytuacja nie jest klarowna, tzn. wątpliwości interpretacyjne są na tyle duże, że nie jest do końca pewne, czy jest to siedlisko X czy Y to, zgodnie z zasadą przeczności, należy w PUL uwzględnić zapisy PZO. Więcej trudności nastrożają sytuacje, gdy PZO wskazuje zupełnie inne siedlisko niż jest w rzeczywistości. Co więcej, zastosowanie zaleceń PZO dla siedliska X może skutkować pogorszeniem stanu siedliska Y, faktycznie istniejącego w terenie. Czy wówczas PUL powinien uwzględnić zapisane w PZO działania ochronne dla siedliska X, w rzeczywistości degradujące siedlisko Y? Dobrym przykładem

są tu zidentyfikowane w PZO siedliska grądów 9170, które w istocie, po szczegółowych pracach fitosocjologicznych, okazują się siedliskiem przyrodniczym 9110 - ciepłolubne dąbrowy (*Quercatalia pubescenti-petraeae*). Działania przewidziane w PZO dla grądów (składy upraw, rozbudowywanie wszystkich warstw lasu itp.) będą wpływały degradująco na siedlisko 9110. Z kolei niezastosowanie się do zapisów PZO może skutkować negatywną opinią regionalnej dyrekcji ochrony środowiska (RDOŚ) do projektu PUL - niezgodnego z PZO. Sytuacja taka jest przesłanką do zmiany PZO, co jednak rodzi problemy organizacyjne i proceduralne związane głównie z niedostatkami czasu potrzebnymi na wprowadzenie tych zmian. Niezbędnym elementem jest również wola współpracy i korekty błędów w obowiązującym zarządzeniu ustanawiającym PZO ze strony RDOŚ.

3. Według PZO jest siedlisko X, a według PUL nie ma siedliska przyrodniczego (rozumianego jako siedlisko przyrodnicze Natura 2000).

Jest to wbrew pozorom sytuacja dość częsta. Niejednokrotnie PZO opiera się np. na danych z inwentaryzacji siedlisk przyrodniczych wykonanej przez Lasy Państwowe w latach 2006-2007. Wiarygodność tej inwentaryzacji jest bardzo różna. W części nadleśnictw inwentaryzacja była wykonana bardzo dobrze, w innych bez weryfikacji przyjęto dane wynikające z algorytmu wyznaczającego siedliska na podstawie danych opisu taksacyjnego (Decyzja nr 63). Najczęściej spotykaną sytuacją jest uwzględnienie w PZO siedlisk grądów 9170 na siedliskach znacznie zmienionych, zniekształconych — określanych w PUL jako zastępcze. Zdarzają się też sytuacje opisywania grądów na siedliskach borów mieszanych. Nasuwające się w takich przypadkach pytania to przede wszystkim: jakie zapisy dla tych siedlisk powinien wówczas przyjąć PUL? Czy dla borów mieszanych zastosować składy upraw i sposoby postępowania właściwe dla grądów?

4. Według PZO nie ma siedliska przyrodniczego, a wg PUL siedlisko przyrodnicze jest.

Sytuacja nie stwarza trudności formalnych. PZO nie określa zadań dla danego płatu, natomiast PUL może bez przeszkód przyjąć zasady i zalecenia opisane w PZO dla tego siedliska (mimo iż PZO nie wskazuje działania ochronnego w tym miejscu). Otwarte pozostaje jednak pytanie, co wówczas, jeśli mimo występowania siedliska przyrodniczego będącego przedmiotem ochrony w obszarze (ale na stanowisku nie wskazanym w PZO) PUL zastosuje „zwykłe” metody gospodarki leśnej? Czy będzie to naruszeniem PZO czy też nie?

Idealnym rozwiązaniem, w celu wyeliminowania pojawiających się pułapek interpretacyjnych i późniejszych wykonawczych, byłoby zastosowanie procedury wprowadzania zmian do PZO. Polegałoby to na zgłoszeniu, w trakcie prowadzenia prac w ramach planowania urządzeniowego, do regionalnej dyirekcji Lasów Państwowych (RDLP), a następnie za pośrednictwem RDLP - do RDOŚ, niezgodności w przedmiotach ochrony (ilościowych i jakościowych). Wykazane rozbieżności należałoby jeszcze raz objąć ekspertyzą (sprowadzającą się do wizji terenowej), po czym jej wyniki należałoby poddać procedurze konsultacji społecznych. Zwieńczeniem procesu naprawczego byłaby zmiana zarządzenia ustanawiającego PZO oraz ujęcie aktualnej jego wersji w PUL, przy zachowaniu terminów zakończenia prac nad projektem PUL. W niektórych regionalnych dyirekcjach podobna procedura, przy trójstronnej współpracy Wykonawca PUL — RDLP — RDOŚ, ma już miejsce. Można mieć nadzieję, że zapisze się ona jako powszechnie obowiązująca praktyka w planowaniu. Warto jednak podkreślić, że obliguje to wszystkie strony do ścisłej współpracy. Jak wcześniej zaznaczono, okres sporządzania PUL obejmuje 1,5-2 lata. W tym czasie należy zidentyfikować problem, przekazać stosowne dane RDOŚ, który powinien jak najszybciej zmienić zarządzenie w sprawie PZO, po to, aby formalnie można było przedmiotowe zmiany ująć w PUL.

Nakładanie się form ochrony przyrody

Problemem coraz częściej pojawiającym się w planowaniu urządzeniowym jest nakładanie się na siebie kilku form ochrony przyrody, dla których obowiązują różne dokumenty regulujące ich funkcjonowanie, a które winny być zaimplementowane do PUL. Działania ochronne dla rezerwatu przyrody i obszaru Natura 2000, dotyczące tego samego fragmentu lasu, mogą się wzajemnie wykluczać.

Za przykład może posłużyć faktyczna sytuacja, w której jedno wydzielenie leśne znajdowało się w granicach strefy ochrony całorocznej bociana czarnego, w granicach rezerwatu przyrody i na terenie obszaru Natura 2000, stanowiąc dodatkowo siedlisko przyrodnicze chronione w tym obszarze.

Rezerwat przyrody nie ma planu ochrony, natomiast obszar Natura 2000 posiada PZO. W analizowanym wydzieleniu (zidentyfikowanym poprawnie jako siedlisko 9110) PZO nakazuje wykonanie zabiegów ochronnych polegających na: **„Poprawie warunków świetlnych w dnie lasu poprzez redukcję (usunięcie) podszytu do poziomu około 30-40% jego zwarcia (w I i/lub IV kwartale roku, w ciągu pierwszych 5 lat od ustanowienia planu zadań ochronnych)”**.

Dla sporządzającego projekt PUL powstaje formalne pytanie: Czy w granicach strefy ochrony całorocznej ma prawo zaprojektować powyższy zabieg i zapisać go w projekcie PUL? Oczywiście nadleśniczy ma prawo do wystąpienia z wnioskiem do RDOŚ o wydanie zgody na wycinkę drzew i krzewów w strefie ochrony całorocznej (zgodnie z art. 60 ustawy o ochronie przyrody), jednak należałoby doprecyzować, czy wolno domniemaną zgodę RDOŚ uwzględnić już na etapie planowania zabiegu w projekcie PUL. Z kolei kolizja zapisów PZO z faktem występowania na tym samym terenie rezerwatu przyrody, który nie posiada planu ochrony lub zadań ochronnych, jest regulowana art. 15 ustawy o ochronie przyrody, który nie dopuszcza w takiej sytuacji do podejmowania jakichkolwiek działań. Czy jednak w takiej sytuacji, na etapie sporządzania PUL, można założyć,

że RDOŚ uwzględni zapisane przez siebie w PZO zadania również w formie (co najmniej) zadań ochronnych dla rezerwatu? W przeciwnym bowiem razie PZO będzie dokumentem iluzorycznym.

Problematyka granic obszarów Natura 2000

Problem interpretacji granic obszarów Natura 2000 (np. przesunięcia granic) jest najczęściej pojawiającym się problemem w planowaniu urządzeniowym. Zgodnie z art. 27a ust. 3 ustawy o ochronie przyrody: „*Zmiana granic lub likwidacja obszaru specjalnej ochrony ptaków lub specjalnego obszaru ochrony siedlisk następuje, jeżeli jest to uzasadnione naturalnymi zmianami stwierdzonymi w wyniku monitoringu i nadzoru, o których mowa w art. 31, oraz po uzyskaniu zgody Komisji Europejskiej.*” Zastosowanie tej procedury przekracza jednak czas, który jest przewidziany na sporządzenie PZO i PUL.

Jako wyrazisty przykład można podać sytuację, gdy granice obszaru Natura 2000 całkowicie rozmiągają się z występującymi siedliskami chronionymi. To znaczy, obszar obejmuje zupełnie inne siedliska (w konkretnym przypadku bory i bory mieszane), podczas gdy według opisu powinny znajdować się tu łąki i łąki - które również występują w okolicy, tyle że poza obszarem Natura 2000. Jak wówczas powinien zachować się projektant?

Częstą sytuacją jest również prowadzenie granic obszarów Natura 2000 po niewyodrębnionych w terenie szczegółach. Nierzadkie są przypadki przecinania granicą obszarów Natura 2000 całkowicie jednorodnych wydzieżeń leśnych. Stwarza to oczywiście określone trudności w planowaniu - „sztuczny” podział wydzieżeń niewidocznymi granicami.

Nieprecyzyjność zapisów PZO

Zdarza się, że dużym problemem jest właściwa interpretacja zapisów PZO. Przykładowo, opis działania ochronnego w jednym z PZO: „*Ochrona bioróżnorodności i poprawa parametru struktury i funkcji siedliska poprzez prowadzenie zabiegów związanych z hodowlą i użytkowaniem drzewostanów po se-*

zynie wegetacyjnym, to jest w I i/lub IV kwartale roku, z jednoczesnym pozostawieniem w granicach siedliska martwego drewna (optymalnie 3 m³/ha) oraz zamierających i dziuplastych drzew (...)”. Zapis ten można rozumieć dwojako. Albo w ten sposób, że w konkretnym wydzieleniu należy zaplanować zabieg i wykonać go według opisu działania, albo też tak, że **jeśli** w danym wydzieleniu zostanie zaplanowany zabieg gospodarczy, to wówczas należy go wykonać w określony tym zapisem sposób. Ujmując rzecz formalnie: czy niezaplanowanie żadnego zabiegu w konkretnym wydzieleniu, dla którego PZO wskazuje takie działanie ochronne będzie niezgodnością w stosunku do PZO czy też nie?

Możliwe rozwiązania

Napotykać powyższe trudności i mając na uwadze poprawność i spójność dokumentów wykonawczych, tak w zakresie gospodarki leśnej, jak i ochrony przyrody (przede wszystkim), należałoby się zastanowić nad poprawą procedur wdrażania zapisów nadrzędnych w stosunku do PUL, m.in.:

1. Wprowadzenie możliwości korygowania przebiegów granic zewnętrznych obszarów Natura 2000 w trybie szczególnym (przyspieszonym i dostosowanym do czasu zatwierdzenia PUL).
2. Wprowadzenie możliwości aktualizowania i korygowania zapisów PZO (w zakresie położenia, powierzchni, rodzaju i stanu zachowania przedmiotów ochrony) w trybie szczególnym w oparciu o wyniki prac w ramach sporządzania PUL (przyspieszonym i dostosowanym do czasu zatwierdzenia PUL).
3. Wprowadzenie możliwości przedłużenia okresu obowiązywania PZO do czasu zgodnego z czasem obowiązywania PUL, co w dalszej perspektywie pozwoli na równoczesne prowadzenie prac nad dokumentami oraz zgodność czasową ich obowiązywania.
4. Zastosowanie jednolitych interpretacji kwalifikacyjnych siedlisk przyrodniczych.

Zgodnie z procedurami określonymi w zarządzeniu Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych (Zarządzenie nr 29), dla obszarów Natura 2000 z dużym udziałem lasów znajdujących się w zarządzie Lasów Państwowych obowiązek ustalenia zadań ochronnych dla tego obszaru powinien być wypełniany m.in. poprzez sporządzenie przez Lasy Państwowe dokumentacji przyrodniczej wyczerpującej znamiona PZO. Dokumentacja ta ma posłużyć sporządzeniu PUL, który będzie zawierał zakres opisany w art. 28 ust. 10 ustawy o ochronie przyrody. Zatwierdzony projekt PUL ustalałby zgodnie z prawem zadania ochronne dla przedmiotów ochrony w obszarach Natura 2000. Dla pozostałej części obszarów Natura 2000 (poza PGL LP), PZO według dotychczasowych procedur powinien sporządzać RDOŚ, nie obejmując gruntów w zarządzie nadleśnictwa, dla których sporządzono PUL na powyższych zasadach. Zastosowanie takich procedur to oczywiście szansa na wyeliminowanie wielu nieścisłości pojawiających się podczas łączenia dwóch dokumentów eks-

perckich wykonywanych do tej pory niezależnie (PZO i PUL). Warunkiem jest, że prace zostaną wykonane prawidłowo (rzetelnie) oraz według klarownych (zunifikowanych) wytycznych. Zastosowanie jednolitych kryteriów i metodyk ma decydujące znaczenie zwłaszcza w przypadku, gdy obszar Natura 2000 obejmuje swoim zasięgiem więcej niż jedno nadleśnictwo będące przedmiotem planowania urzędniowego. W takiej sytuacji dokumentacja przyrodnicza wyczerpująca znamiona PZO zawierać się będzie w kilku odrębnych PUL. Zastosowanie jednolitych kryteriów rozpoznawania przedmiotów ochrony i oceny ich stanu, następnie identyfikacji zagrożeń dla przedmiotów ochrony, a w końcu — określenie działań ochronnych oraz szczegółów monitoringu w poszczególnych dokumentach PUL z dokumentacją przyrodniczą wyczerpującą znamiona PZO, będzie czynnikiem decydującym o spójności zapisów dotyczących całego obszaru. Tylko wówczas dokument taki będzie spełniał prawidłowo rolę narzędzia do zarządzania siecią Natura 2000.

LITERATURA

- Decyzja nr 63 z dnia 7 sierpnia 2006 r. Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych wprowadzająca jednolity tekst decyzji nr 61 dyrektora generalnego Lasów Państwowych z 25 lipca 2006 r. w sprawie przeprowadzenia w roku 2006 i 2007 powszechnej inwentaryzacji siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, o których mowa w dyrektywach Rady Europejskiej nr 92/43/EWG z 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, jak też 92/62/WE z 27 października 1997 r. w sprawie dostosowania do postępu naukowo-technicznego dyrektywy 93/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, a także uzupełnienia inwentaryzacji bociana czarnego, orla bielika, orlika krzykliwego, puchacza, żurawia i cietrzewia, znak: ZO-732-2-24/2006 (Biuletyn Informacyjny Lasów Państwowych 9.44 z 2006 r.).
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (Dz. Urz. UE z 26 stycznia 2010 r. L 20/7).
- Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dz. Urz. UE z 22.07.1992, L 206).
- HERBICH J. (Ed). 2004. Lasy i Bory. Poradniki ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Tom 5. Ministerstwo Środowiska, Warszawa.
- Instrukcja zarządzania lasu. 2011. Zarządzenie nr 55 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 21 listopada 2011 r. w sprawie Instrukcji zarządzania lasu (ZU-7019-72/2011).
- Interpretation manual of European Union habitats EUR28. 2013. European Commission. DG Environment.
- LESIŃSKI J., BODZIARCZYK J., CIACH M., STASZYŃSKA K. 2009. Natura 2000 w leśnictwie – nieporozumienia, osiągnięcia, wyzwania. Stud. i Mat. CEPL 2, 21: 198-210.
- MATUSZKIEWICZ J.M. 2007. Zespoły leśne Polski. Wyd. PWN, Warszawa.

- MATUSZKIEWICZ W. 2008. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. Wyd. PWN, Warszawa.
- MATUSZKIEWICZ W., SIKORSKI P., SZWED W., WIERZBA M. 2013. Zbiorowiska roślinne Polski ilustrowany przewodnik. Lasy i zarośla. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
- MRÓZ W. (Ed.). 2010. Monitoring siedlisk przyrodniczych. Przewodnik metodyczny. Część 1. GIOŚ, Warszawa.
- MRÓZ W. (Ed.). 2012a. Monitoring siedlisk przyrodniczych. Przewodnik metodyczny. Część 2. GIOŚ, Warszawa.
- MRÓZ W. (Ed.). 2012b. Monitoring siedlisk przyrodniczych. Przewodnik metodyczny. Część 3. GIOŚ, Warszawa.
- MRÓZ W. (Ed.). 2015. Monitoring siedlisk przyrodniczych. Przewodnik metodyczny. Część 4. GIOŚ, Warszawa.
- PAWLACZYK P., BOHDAN A., GRZEGORZ A. 2016. Próba oceny zarządzania najcenniejszymi lasami w Polsce. Stowarzyszenie Pracownia na rzecz Wszystkich Istot, Oddział Podlaski.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 listopada 2012 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu sporządzania planu urządzenia lasu, uproszczonego planu urządzenia lasu oraz inwentaryzacji stanu lasu (Dz. U. z 2012 r., poz. 1302).
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 17 lutego 2010 r. w sprawie sporządzania projektu planu zadań ochronnych dla obszaru natura 2000 (Dz. U. z 2010 r. Nr 34, poz. 186, z późn. zm.).
- RUTKOWSKI P. 2009. Natura 2000 w leśnictwie. Ministerstwo Środowiska, Warszawa.
- RUTKOWSKI P., KONATOWSKA M., MARKIEWICZ T. 2011. Ograniczenia i konsekwencje związane z wdrażaniem Natury 2000 w lasach. Materiały z konferencji: „Nauka a problemy współczesnego leśnictwa”. 3-4 listopada 2011 r., Łągow: 104-114.
- Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz. U. z 2018 r., poz. 2129, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody Aktualizacja: (Dz. U. z 2020 r., poz. 55).
- Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2018 r., poz. 2081, z późn. zm.).
- WILK T., PAWLACZYK P., BOBREK R. 2014. Przyrodnicze podstawy gospodarki leśnej w Karpatach. Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków.
- Zarządzenie nr 29 Dyrektora Generalnego Lasów Państwowych z dnia 14 czerwca 2016 r. w sprawie (1) oceny procesu stanowienia obszarów Natura 2000 obejmujących grunty w zarządzie Lasów Państwowych oraz oceny planów zadań ochronnych dla tych obszarów, (2) sporządzania planów urządzenia lasu pełniących również funkcje planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 oraz (3) ustalenia systemu okresowej powszechnej inwentaryzacji gatunków roślin, zwierząt i innych organizmów oraz parametryzacji wybranych cech biotopów, mających znaczenie dla oceny stanu lasów oraz prognozowania zmian w ekosystemach leśnych, znak: ZP.720.3.2016 (Biuletyn Informacyjny Lasów Państwowych Nr 7 z 2016 r.).

Summary

Preparation of forest management plans (Polish: PUL) in Natura 2000 sites is associated with the need of solving many formal and substantive problems. Conservation measures plans (Polish: PZO) are prepared for areas which as acts of local law are included in the forest management plans. Both documents are prepared every 10 years, however most often the periods of their validity do not correlate with each other. If PZO is created during PUL validity, then appropriate changes may be made in the form of an annex to PUL. If PZO is created before and expires during the period of PUL validity, the question arises whether PZO provisions should be automatically extended for the period of PUL validity or not. An important element of both plans is proper diagnosis of habitats and species of Community interest. There are frequent situations when an inventory made for the purposes of PZO shows errors in the identification of habitats and species of Community interest, eg. the habitat defined in PZO as X, after verification in the field, may turn out to be a completely different natural habitat, which causes problems in the proper transfer of provisions from PZO to PUL. An important difficulty may also be the imprecise

or even erroneous course of the borders of Natura 2000 sites, which often actually run in a completely invisible manner (not recognizable in the field), or, more importantly, do not include the existing qualifying habitats and species for which the site has been designated. Correction of borders is of course possible, but requires approval of the European Commission, which is a long and complicated process. Another problem for PULs authors are overlapping forms of protection and inconsistent conservation measures or rules for each of them. A good way out of the situation seems to be the existing already legal solution: PUL elaborated for area within the boundaries of the Natura 2000 site should be at the same time PZO for this area and be performed with the participation of all interested parties.

Adresy autorów:

Barbara Iwaniuk
Białowiecki Park Narodowy
Park Pałacowy 11, 17-230 Białowieża
e-mail: barbara.iwaniuk@bpn.com.pl

Tomasz Figarski
Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej Oddział w Warszawie
ul. 10 Lutego 22, 08-110 Siedlce
e-mail: Tomasz.Figarski@warszawa.buligl.pl

Maciej Szczygielski
Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej Oddział w Warszawie
ul. 10 Lutego 22, 08-110 Siedlce
e-mail: Maciej.Szczygielski@warszawa.buligl.pl